

ГАННА СКАРЖЫНСКАЯ-САВІЦКАЯ

Ганна Іосіфаўна Скаржынская-Савіцкая – дзіцячы пісьменнік, член Саюза пісьменнікаў Беларусі. Нарадзілася 3 жніўня 1966 г. у вёсцы Куцы Лес Шчучынскага раёна Гродзенскай вобласці ў мнагадзетнай сям’і.

У 1981 годзе закончыла Таневічскую васьмігадовую школу. У 1985 годзе – Гродзенскі хіміка-тэхналагічны тэхнікум. Пасля заканчэння працавала на Гродзенскім заводзе аўтаагрэгатаў.

Літаратурнай творчасцю пачала займацца, калі нарадзіліся яе дзеці. Менавіта ім яна складала свае першыя казкі, апавяданні, вершы.

З 2008 года творы пісьменніцы друкуюцца ў часопісах “Вясёлка”, “Бярозка”, “Рукзачок”, “Пралеска”, “Целитель”, “Детские сказки”, у газетах “Гродзенская праўда”, “Перспектива”, “Вечерний Гродно”, “Настаўніцкая газета”, “Дзянніца”, “ЛіМ”, у калектыўных зборніках “Пакліч у госці сонца”, “Вясёлка”, “На прасторах любай Беларусі”, “Пяшчота верасу. Шчучыншчына літаратурная”. А таксама ў альманаху “На нёманскай хвалі”(№№2-5).

Творы пісьменніцы ўключаны ў падручнік для пазакласнага чытання (3 кл.) “Чарадзейнае слова”, казкі і апавяданні гучаць у перадачы “Вячэрняя казка” на беларускім рэспубліканскім радыё.

Выдала кнігі для дзяцей: “Вечарынка”(2008), “Расінка і Сонечны зайчык”(2010), “Приключения хомячка Тошки”(2010), “Казкі-чамучкі” (2013), “Прыгоды хамячка Тошкі”(2013), “Надзейка-чарадзейка”(2014, дапоўненае перавыданне ў 2016), “Вавёрчын баравік”(2014), “Кветка малой радзімы”(2014), “Мішка-прывід”(2016).

Узнагароды:

Ганаровая грамата Гродзенскага гарвыканкама “За шматгадовую плённую працу, папулярызацыю творчасці беларускіх пісьменнікаў і патрыятычнае выхаванне моладзі”(2014)

Ганаровая грамата СПБ “За шматгадовую плённую працу на ніве беларускай літаратуры і ў сувязі з 80-годдзем СПБ ”(2014)

Дыплом за актыўную прапаганду кнігі і чытання ў акцыі “Лета з добрай кнігай”(2015).

Ганаровая грамата Гродзенскага аблвыканкама “За значны ўклад у развіццё літаратуры Прынёмання”(2016)

Ганна Скаржынская-Савіцкая Лаўрэат прэміі імя А. Дубко Гродзенскага абласнога выканаўчага камітэта “За творчыя дасягненні ў галіне культуры і мастацтва” ў намінацыі “Пісьменнік года-2014”. Лаўрэат Першай нацыянальнай літаратурнай прэміі ў намінацыі “Лепшы твор для дзяцей і юнацтва 2014г.” за зборнік казак “Надзейка-чарадзейка”.

Жыве і працуе ў Гродне. Самым каштоўным у жыцці лічыць тое, што дасягнута ўласнай працай, уласнымі намаганнямі.

АПАВЯДАННІ

У ГОСЦІ ДА СЛАВУТАГА МУЗЫКАНТА

Сябрукі Віталік і Юрка вярталіся з рыбалкі. Хлопцы былі задаволеныя – дзень прайшоў недарэмна. У вядзерках пляскалася па некалькі даволі ладных карасёў.

– Заўтра яшчэ трэба схадзіць. – сказаў Юрка. – Ты як?

– Я б з задавальненнем, – адказаў Віталік, – але не змагу. Мы заўтра з мамай і татам паедзем у Старыя Васілішкі. Там будзе адкрыццё клуба-музея Чэслава Немэна.

– А-а-а, чуў нешта пра гэта, – не зусім упэўнена паціснуў плячыма Юрка.

– А ты не хочаш з’ездзіць? – прапанаваў сябру Віталік. – Там будзе вельмі цікава. Чэслаў Немэн – наш славуты зямляк – рок-музыкант, кампазітар, філосаф. Яго дзяцінства прайшло ў Старых Васілішках. А гэта ж толькі 12 кіламетраў ад нашага аграгарадка. Ён нарадзіўся 16 лютага 1939 года. Увогуле, яго прозвішча – Выдзжыцкі. Гэта пазней, калі пачаў ездзіць на гастролі, выбраў сабе псеўданім – Немэн. Як ты думаеш, Юрка, чаму?

– Ну, напэўна, таму што ў Нёмане любіў купацца, – усміхнуўся сябар.

– Ага, угадаў. Сапраўды, псеўданім сабе прыдумаў, як напамін пра раку дзяцінства.

– Во, колько ты пра яго ведаеш! – здзівіўся Юрка.

– Гэта мне ўсё тата раскажаў. Ён любіць рок-музыку. Слухае запісы Чэслава Немэна. “Гэты дзіўны свет” – любімы татаў альбом. У яго пакоі вісіць вялікі партрэт нашага земляка-музыканта.

Нейкі час хлапчукі ішлі моўчкі, потым, калі яны падыходзілі ўжо да аграгарадка, Юрка нечакана папрасіў сябра:

– А раскажы яшчэ што-небудзь пра гэтага Чэслава. Мне цікава.

– Ну... – Віталік задумаўся на хвіліну. – У Выдзьці часта гучала музыка. У іх быў патэфон з пласцінкамі і фартэпіяна. А сам Чэслаў з дзевяці гадоў спяваў у касцельным хоры. У яго быў прыгожы, высокі голас, выдатны музыкальны слых і памяць. Калі Чэславу было 19 гадоў, яны з бацькамі пераехалі ў Польшчу.

– Чаму? – спытаўся Юрка.

– Дакладна не ведаю, у той час многія выехалі ў Польшчу жыць, – сказаў Віталік. – Але ўсё роўна ён наш, беларускі кампазітар і музыкант. Ці ты так не лічыш?

– А можна і я з вамі паеду на адкрыццё музея? – замест адказу папрасіў Юрка.

– Я спытаю ў мамы, і калі што, табе патэлефаную, – адказаў сябар і накіраваўся на свой падворак. Праз хвіліну ён знік за рогам хаты.

Раніцай хлопцы разам з бацькамі Віталіка ехалі ў Старыя Васілішкі. На дварэ стаяла жнівеньскае надвор'е. Сонца свяціла ўжо не так ярка і ў паветры адчуваўся першы подых восні.

– Эх, люблю я жнівень! – сказаў Юрка, пазіраючы праз акно аўтамабіля на сады, якія красаваліся наліўнымі яблыкамі, слівамі, грушамі, вінаградом... – Колькі смакаты ў садах! А табе які месяц больш да спадабы?

– Чэрвень, – прызнаўся Віталік, – бо канікулы пачынаюцца. Але і жнівень мне таксама падабаецца. Месяц падарункаў. У мяне ж хутка дзень нараджэння.

– Я памятаю! – ўсміхнуўся Юрка.

– А колькі для школы ўсяго купляецца! – дадаў Віталік.

За ўзгоркам паказаліся прыгожыя сучасныя будынкі аграгарадка Васілішкі.

– Цяпер тут, як у казцы прыгожа, не горш, чым у горадзе! Сучасныя пабудовы, а які Дом культуры шыкоўны! Васілішкі самы прыгожы аграгарадок у Шчучынскім раёне, – з захапленнем гаварыў бацька Віталіка і ўважліва сачыў за дарогай. – А ці ведаецца, хлопцы, што малы Чэсік Выдзьці хадзіў сюды ў школу? Гэта ж усяго тры кіламетры ад Старых Васілішак. І калі вяртаўся дамоў заўсёды спяваў. Людзі, якія чулі

мілагучны, звонкі голас Чэсіка, адрываліся ад працы, з захапленнем пазіралі на хлапчана, слухалі яго чароўныя песні. Бацька яго працаваў настройшчыкам арганаў і піяніна.

– Во нават як! – здзівіўся Віталік. – А я і не ведаў! Цікава, праўда, Юрка?

– Вельмі! – пагадзіўся сябрук. – Толькі я б, напэўна, не змог спяваць, калі са школы іду? Уяўляеш: людзі на цябе глядзяць, а ты спяваеш!

– А ты паспрабуй! – засмяўся хлопчык. – Можа, таксама славытым музыкантам станеш!

– Тут, галоўнае – чароўны голас мець, – зазначыў бацька Віталіка. – Такі, як у Чэслава.

– Тады я пас! – махнуў рукой Юрка.

– Нічога, затое ў футболе ты такі класны пас можаш аддаць, – сусцешыў сябра Віталік.

– Не кожны ж можа быць спяваком ды музыкантам.

Юрка сапраўды добра гуляў у футбол.

Пакуль яны так размаўлялі, аграгарадок Васілішкі застаўся ззаду, а наперадзе, з-за лесу, паказалася маленькая вёсачка Старыя Васілішкі.

Шукаць хату-музей доўга не прыйшлося. Здалёк было бачна шмат машын і людзей, якія з’ехаліся, каб пабываць на незвычайнай урачыстасці.

– Мама, можна мы з Юркам будзем удваіх хадзіць? – спытаў Віталік у маці. – Тут не заблудзішся.

– Добра, я табе патэлефаную, калі будзем збірацца дамоў, – адказала маці.

Каля самай дарогі, за прыгожай сучаснай агароджай стаяла звычайная, старэнькая хата сярэдзіны дваццатага стагоддзя. На падворку сабралася шмат людзей. Гэта – суседзі, аднавяскоўцы, аднакласнікі, сябры – усе тыя, для каго вялікі чалавек быў калісьці проста Чэсікам. Прыехалі госці з Польшчы, прыхільнікі творчасці музыканта з розных куточкаў Беларусі. На падворак зазывалі трапяткія мелодыі кампазітара-земляка, чуліся гарэзлівыя песні шчучынскага народнага ансамбля “Медуніца”. З Васілішак завіталі маладыя салісткі, а таксама кіраўнікі Шчучынскага раёна.

Свята распачаў стваральнік музея, дырэктар Уладзімір Уладзіміравіч Сянюта. Ён раскажаў як ствараўся музей, як па крупіцах збіралі экспанаты.

І вось перарэзана чырвоная стужка. Дверы ў клуб-музей адчынены, людзі па чарзе заходзілі ў хату.

Першае, што ўразіла хлопцаў – гэта вялікі партрэт Чэслава, які вісеў у сенях на самым відным месцы. Славуты зямляк, нібы жывы, з усмешкай, гасцінна запрашаў у сваю хату, дзе ўсё яшчэ жыла ягоная душа, бо, ўздымаючыся на музычны алімп, ён ніколі не забываў пра бацькоўскі дом, землякоў. Стараўся наведаць хоць на хвілінку малую радзіму.

Зацяўшы дыханне, ад цікавасці і хвалявання, Юрка з Віталікам разглядалі пакой і слухалі Уладзіміра Сянюту, які раскажаў пра музейныя экспанаты. З вялікага партрэта на сцяне таксама пазіраў Чэслаў Немэн. Побач віселі каталіцкія абразы, фотаздымкі. Тут малы Чэсік з мамай і татам, з сябрамі, касцельны хор у якім спяваў таленавіты хлапчук. Фотаздымак з першай жонкай Марыяй Клеўзунік і шмат іншых.

– Глядзі, сапраўдны патэфон! – шапнуў Юрка Віталіку. – І пласцінкі!

– Я ж табе казаў, што Выджыцкія любілі слухаць музыку. Вось і фартэпіяна, – прашаптаў у адказ Віталік. – Напэўна Чэсік іграў на ім свае першыя творы. А вунь на тажэрцы – гітара. Як ты думаеш, ягоная?

– Слухай уважліва, толькі драўляны крыж, што стаіць каля гітары,

Выджыцкіх. Яго і люстэрка знайшлі на гары гэтай хаты.

Пакой быў абстаўлены мэбляй таго часу: канапа, ложка, шафа, падвешана да столі лямпа-газоўка. На этажэрцы стаялі ў рамках фотаздымкі, ляжалі пласцінкі і кнігі. Сцены ўпрыгожвалі яркія дываны ручной працы, а на падлозе красаваліся рознымі ўзорамі і арнаментамі саматканыя ходнікі.

Хлапчукі нібыта і самі перанесліся ў тыя далёкія часы. Тут вітала аўра драўляных сцен, што памяталі першыя акорды фартэпіяна вясковага хлопчыка, якому было наканавана стаць вядомым на весь свет. Пахла гаркаватай мятай, стракатымі жнівеньскімі вярцінямі, палявымі кветкамі, што стаялі ў вазах.

Нарэшце Віталік і Юрка выбраліся на вуліцу.

– Паглядзі, калодзеж. Гэта ж Чэслаў Немэн чэрпаў з яго воду, піў яе, – здзіўлена сказаў Юрка. – Давай і мы пап’ём.

– Ага, давай! – махнуў галавой Віталік.

І хлопцы пабеглі да калодзежа.

Яны з асалодай пілі халодную, чыстую, асвятляльную воду, якой у спякотныя дні наталяў калісьці смагу Чэсік Выджыцкі. Сябры радасна ўсміхаліся, жартаўліва фыркалі, а затым пабеглі ў сад, каб адведаць сакавітых, бурштынавых ранетаў – яблыкаў дзяцінства знакамітага музыканта-зямляка.

Нарэшце зазваніў мабільны тэлефон Віталіка. Гэта мама напамінала, што час збірацца дадому.

– Ну, што, хлопцы, ці спадабалася вам сённяшняе мерапрыемства? – спытаў Віталікаў тата, калі сябры падбеглі да машыны.

– Яшчэ як спадабалася! – амаль у адзін голас выкрыкнулі хлопцы.

– Зараз куды? Дадому паедзем? – спытаў Юрка.

– Яшчэ не! – сказаў тата Віталіка.

– А куды мы яшчэ павінны зайсці? – з хітрынкай у вачах спытала мама.

Хлопцы пераглянуліся і задумаліся.

– Напэўна, у касцёл, – першым здагадаўся Віталік. – Гэта ж самае цікавае месца ў Старых Васілішках.

– Так, у касцёл, там вельмі цікава, – кінула галавой мама. – Злева ад асноўнага алтара зроблены штучныя пячоры, у якіх паказана экспазіцыя: прывітанне вяшчунам^{*} Хрыста. Пры нараджэнні яны прынеслі маленькаму Іісусу дары: золата, ладан^{**} і смірну^{***}. Такіх пячор больш нідзе ў Беларусі няма.

– Ды і сам касцёл – самая сапраўдная беларуская жамчужына неаготыкі^{****}, – дадаў тата. – І менавіта ў ім хрысцілі Чэслава Немэна. Цяпер на касцёле ўстаноўлена мемарыяльная дошка з ягоным імем. Так што ёсць на што паглядзець. Пойдзем!

І яны разам накіраваліся да святыні.

вяшчун^{*} – прарок, прадказацель

ладан^{**} – пахучая смала

смёрна^{***} – смала з цярновага дрэва

неаготыка^{****} – архітэктурны стыль

ЗАБЛУДЗІЛІСЯ

Ясным асеннім днём сябры Паўлік, Віталік, Надзейка і Святланка сабраліся па грыбы. Дзеці ішлі ў лес і захапляліся цудамі прыроды. Прыгажуня восень асыпала пазалотай дрэвы і кусты, разаслала пад ногі жоўта-карычневыя дываны. Павучкі старанна ўпрыгожылі карункавымі сурвэткамі кусцікі і травінкі.

– Глядзіце, жоравы! – усклікнуў Паўлік, пазіраючы ў неба.

Там вялікі клін птушак, курлыкаючы развітальную песню, пакідаў родную старонку.

– Жоравы, нібы школьнікі, ляцяць увывраў лічбай “адзін”, – пажартаваў Віталік.

– І не толькі яны. Яшчэ клінам ляцяць буслы, гусі, лебядзі, качкі, – адзначыла Света.

– Цікава, а чаму птушкі ляцяць клінам? – зірнуў на сяброў Паўлік.

– Я чытала ў часопісе, што гусі спачатку выбіраюць важака, лідэра. Самага мудрага, мужага, які добра ведае дарогу і днём і ноччу. А клінам ляцяць, таму што ўсе бачаць важака. Кожная з птушак, махаючы крыламі, забяспечвае пад’ём той, якая ляціць за ёй. Дзякуючы такому ладу, уся зграя павялічвае хуткасць палёту на семдзясят працэнтаў, у параўнанні з тым, калі кожная птушка будзе ляцець па-асобку, – сказала Света.

– А я не раз бачыў, што птушкі вылятаюць са строю, – зірнуў на яе Віталік.

– Дык вось, калі яна вылетае з кліна, ёй становіцца цяжка махаць крыламі, тады вяртаецца назад і карыстаецца пад’ёмнай сілай птушкі, якая ляціць наперадзе. Напрыклад, гусі ляцяць з хуткасцю 80 кіламетраў у гадзіну, – дадала Света.

– Во! Гэта, я разумею, – хуткасць! Як аўтамабіль! – усклікнуў Віталік.

– Дык атрымліваецца, што важаку ляцець найцяжэй, – разважала Надзейка.

– Канешне, але калі ён стамляецца, тады ляціць у самы канец, а на яго месца становіцца другая птушка, – тлумачыла Света, – напрыклад, гусі, якія ляцяць ззаду крычаць каб падбадзёрыць тых, што наперадзе.

– Зразумела, – задумліва сказаў Паўлік, – а я ведаю, што калі гусь у палёце захварэе ці параніцца, ён пакідае зграю, а з ім яшчэ двое, каб падтрымаць хворага і аказаць яму дапамогу. І яны застаюцца з ім пакуль той не выздарэе ці не памрэ. А затым адпраўляюцца ў шлях са спадарожнай зграяй даганяць сваіх.

– Бачыце, якія птушкі дружныя, – адзначыў Віталік.

Неўзабаве пачаўся лес, і дзеці разышліся збіраць грыбы. Пад залатымі прыветлівымі бярозкамі яны сустрэлі падбярозавікаў і сыраежак. У сасновым бары Паўлік знайшоў першага баравіка.

Дзеці так захапіліся зборам грыбоў, што не заўважылі, як зайшлі далёка ў лес. Першы спахапіўся Віталік.

– Здаецца мы вельмі далёка адышлі ад берага, – ён спалоханымі вачыма пазіраў на сяброў.

– Ну і што, не бойся, знойдзем выхад, – супакоіў Паўлік.

Дзяўчынкі таксама пачалі азіраліся па баках.

– Сонца яшчэ высока, можа паспеем да цямна выбрацца, – сказала Надзя, – але трэба падумаць куды ісці, у якім напрамку?

– Цяпер пяць гадзін, – зірнуў на мабільны тэлефон Паўлік.

– Чаго тут хвалявацца, патэлефануем бацькам калі што, яны нас і знойдуць, – аптымістычна сказала Света.

– Ага, адсюль не патэлефануеш, таму што няма сувязі, – адзваўся Паўлік і дастаў свой тэлефон. Ён паспрабаваў пазваніць, але ў адказ пачуў: “Абанент часова не даступны, патэлефануйце пазней”.

– Адкуль бацькі будуць ведаць, дзе нас шукаць? Гэта ж лес! Будзем самі думаць, як выйсці, – паціснула плячыма Надзя, – трэба арыентавацца па сонцу.

– Раніцай мы ўвайшлі ў лес з усходу, значыць, павінны і вяртацца туды, – разважала Света, – але цяпер сонца перакацілася да заходу.

– Во, паспрабуй здагадацца дзе той усход-заход! Калі самі не выберамся, дык ніхто тут нас не знойдзе. Гэта ж пушча – ваўкі, дзікі! Яны нас разарвуць! – панікаваў Віталік.

– Ну, пушча, але ж сюды не толькі мы па грыбы ходзім, але і іншыя

людзі. Не хвалойцеся, я ведаю што рабіць! Будзем па дрэвах арыентавацца. Я ведаю, што яны з паўночнага боку халодныя і аброслыя мохам, – сказаў Паўлік і пачаў аглядаць дрэвы.

– Сапраўды, з аднаго боку на дрэвах мох, а з другога яго няма, – пацвердзіла Света.

Яна стала тварам на поўнач і расставіла рукі.

– Значыць, па правую руку, будзе ўсход, а злева – заход, – разважаў Віталік.

– Тады мы павінны ісці ў тым напрамку, – паказаў Паўлік на ўсход, – пойдзем паціху, сонца цяпер павінна быць у нас ззаду.

– Добра, што сёння сонечны дзень, а так блукалі б па лесе, – дадала Света.

– Яшчэ не выйшлі, так што рана радавацца, – зірнула на яе Надзя, і дзеці рушылі.

Яны выбіраліся з лесу ўжо больш гадзіны. Пачынала цямнець.

– Штосьці канца-краю няма гэтаму лесу, так доўга ідзём, а ён усё цягнецца і цягнецца, – азіраўся Віталік.

– Напэўна не туды ідзём, – пагадзілася Надзя.

– Прыйдзецца ў лесе начаваць, трэба дзесьці прымясціцца, – зірнуў на гадзіннік Паўлік, – ужо 7 гадзін, не можам жа мы блукаць туды-сюды.

– Давайце паходзім. Можа на якую хатку старую натрапім, – прапанавала Света.

– А калі не натрапім, дык толькі час змарнуем, – звапярэчыў Паўлік.

– О! Я ўяўляю, як хвалююцца і панікуюць нашы бацькі! – усклікнула Надзя.

Праз некаторы час зазваніў Паўлікаў мабільны тэлефон.

– Во, ўжо ёсць сувязь! – здзівіўся хлопец і дастаў апарат, – гэта мама.

– Сын, што здарылася? Дзе вы? – хвалявалася жанчына.

– Яшчэ ў лесе, не можам выбрацца, заблудзіліся, – адказаў сын.

– Я так і падумала, мы тут месца сабе не знаходзім, перажываем, ды яшчэ не дазваніцца да вас.

– Так, не было сувязі, але ўжо тэлефон пачаў працаваць. Напэўна, бераг недалёка. Не хвалойцеся ўсё нармальна. Зараз зробім які шалашык-сховішча і пераначуем у лесе. Перакусіць у нас таксама ёсць што, – супакойваў Паўлік.

– Толькі будзьце асцярожныя. Знайдзіце лясную прасеку ці паляну і каля шалаша распаліце невялікае вогнішча, толькі вакол яго абкапайце, каб агонь не мог распаўсюдзіцца. І па чарзе дзяжурце, – турбавалася маці.

– Добра, мама, мы ўжо не малыя, так і зробім, – сказаў сын.

– Мне страшна... А што, калі воўк ці дзік выскачыць, – азіраючыся, прашаптала Надзя.

– Супакойся, не наганяй страх на ўсіх. Зараз распалім вогнішча і не будзе страшны нам ні шэры воўк, ні ліса, ні дзік. А калі мы ўжо на ўскрайку лесу, дык звяроў тут увогуле няма. Яны глыбока ў лесе жывуць, – супакойваў Віталік, хаця сам з жахам узіраўся ў лясную цемру і прыслухоўваўся да кожнага шолыху.

Сябры ўсю ноч па чарзе дзяжурылі каля вогнішча, і, калі сонца рассыпала першыя промні па лесе, яны рушылі на сустрач яму. Сапраўды, аказалася, што дзеці начавалі недалёка ад берага.

– Вось, бачыце, мы правільна арыянтаваліся па дрэвах, каб сонца не схавалася, дык учора знайшлі б дарогу, – адзначыла Света.

- Затое цяпер будзем ведаць, як можна без компаса вызначыць правільны напрамак, – дадаў Віталік і дзеці радасна закрочылі да вёскі.

ДАВАЙ, ПАБ'ЁМ!

Па прыгожай ліпавай алеі, якая цягнулася ад школы да абрывістага берага ракі Свіслач, хлапчукі Юрка і Шурка вярталіся са школы. Наперадзе ішоў іх аднакласнік Міколка.

– Слухай, а давай яго паб'ём, – нечакана прапанаваў Шурка.

– За што?! – вытрашчыў вочы Юра.

– Проста так. Ён мне не падабаецца.

– Проста так нельга! Трэба ўспомніць, можа ён нам што кепскае калі зрабіў, – не згаджаўся Юрась.

Шурка задумаўся на імгненне.

– О! Ён мне аднойчы хатняе заданне не даў спісаць! Давай, паб'ём!

І доўга не думаючы, Шура паімчаўся за Міколкам.

Ён стукнуў хлопчыка па нагах, з размаху ўрэзаў партфелем па боку, паставіў ножку. Той упаў на зямлю.

У гэты час Юрка заўважыў, што да іх бяжыць старшакласнік Федзя, высокі і дужы дзяцюк. Такі як лупцане, дык мала не падасца.

– Ата! Змываемся! – крыкнуў Юра аднакласніку.

Той азірнуўся і таксама ўбачыў Федзю. І сябры, забыўшыся пра Міколку, дружна кінуліся наўцёк.

– Пабеглі да рэчкі ў кусты! – цяжка дыхаючы, крычаў Шурка. – Там схаваемся!

– Не, давай пад мост! – пракрычаў Юра. – Ён нас там не знойдзе!

Хлопцы, ледзь дыхаючы, забеглі пад шырокі мост, які злучае адзін з другім берагі Свіслачы і доўга сядзелі там, прыслухоўваючыся да кожнага шолуху.

Нарэшце Юрка асцярожна вылез са сховішча і аглядзеўся.

– Нікога няма, цішыня, пойдзем да дому, – сказаў ён.

– Федзька, напэўна, хацеў толькі напужаць нас, – мяркаваў Шурка. – Ён без прычыны біцца не будзе...

– Так, гэта толькі ты без прычыны б'ешся! – папракнуў яго сябар. – А прычына цябе пабіць у Федзькі была. Ён жа сусед Міколкі.

– Ды ведаю я гэта! – панура буркнуў Шурка.

Хлопцы выбраліся з-пад моста і павольна пайшлі берагам. Над галовамі ўзвышаўся высокі, круты схіл, які вядзе да асноўнай дарогі. Трэба было ісці яшчэ з кіламетр, каб па сходках падняцца да былога палаца пані Марты Красінскай, а там і дадому блізка.

– Ты як сабе хочаш, а я так далёка не пайду. Паспрабую па схілу на дарогу выкараскацца, – неўзабаве сказаў Шурка.

– Ты што?! Калі сарвешся, дык касцей не сабярэш! Тут небяспечна падымацца! Можна ў рэчку скаціцца! – вытрашчыўся Юрась.

– Не скачуся, да рэчкі яшчэ далёка. Яна вунь за кустамі, – не згаджаўся сябар. – Давай рызыкнём.

– Не, я не буду, – адказаўся Юрка.

– Ай, баязлівец! А я палезу.

– Лепш не рызыкуй! – стараўся абразуміць аднакласніка Юрась.

Але Шурка ўжо бокам, бокам, пачаў узбірацца па стромым схіле.

Юра стаяў і з затоеным дыханнем пазіраў на бязглуздасць сябра.

– Асцярожна! – міжволі вырвалася ў яго, калі нага Шуркі паслізнулася на мокрай траве. Учапіцца не было за што. Побач ні кусціка, ні дрэўца. Але хлопец не страціў раўнавагі і палез далей. Заставалася метры два да дасягнення мэты, калі Шурка азірнуўся. Ён хацеў штосьці крыкнуць Юрку, але ў яго закружылася галава, у вачах усё паплыло і хлопец сарваўся. Ён віхурай каціўся з гары – не бачна было дзе галава, дзе ногі.

– А-а-а-а! – паўтарала рэха адчайны крык Шуркі.

Што ёсць моцы Юра кінуўся да сябра. Той нерухома ляжаў пад кустом, які, адзіны, не даў хлопцу зваліцца ў ваду.

– Шурка! Шурка! – тармашыў сябра Юрка. – Ты як, жывы? Ну, скажы хоць што-небудзь!

Але Шурка маўчаў, не расплюшчваючы вачэй.

– Ды што ж гэта такое?! – усхліпнуў Юрка, распачна азіраючыся па баках. – Гэй! Хто-небудзь!

Але ніводнай жывой душы побач не было. І невядома, ці жывы Шурка?

– Дапамажыце! Хто-небудзь дапамажыце! – распачна выгукнуў хлопец.

– Не крычы... – нарэшце прастагнаў Шура, расплюшчваючы вочы. – І не кліч нікога...

– О-о-о! Я думаў, што ты забіўся! – спалохана прагаварыў Юра.

– Я і сам так думаў... – крыва ўсміхнуўся сябар.

– Ён яшчэ і жартуе... – уздыхнуў з палёгкай Юрась. – Як ты сябе адчуваеш?

– Ай-ай-ай, як усё баліць, – прастагнаў той і зноў заплюшчыў вочы.

– Цяпер, як дадому дабярэмся? – зноўку захваляваўся сябар. – Ты нават устаць не зможаш. Ці зможаш?

– Не змагу-у-у! – зноўку прастагнаў Шура. – Баліць жа ўсё-ё-ё!

– Тады трэба клікаць кагосьці на дапамогу, – Юрка азіраўся па баках, і раптам радасна ўсклікнуў: – Там трактар працуе, чуеш?

– Чую!

Непадалёку ад ракі і сапраўды трактар араў поле.

Юрка выбег на край поля і пачаў крычаць, махаць рукамі, клічучы на дапамогу. А калі трактарыст, нарэшце, заўважыў і пад’ехаў, Юра убачыў, што гэта дзядзька Макар, бацька Міколкі, якога Шурка сёння пабіў без усялякай на тое прычыны. І хлопец хацеў рвануць уцякаць.

– Што здарылася? – спытаў дзядзька Макар.

– Ды, ды вось Шурка сарваўся са схілу і не можа ўстаць, – заікаючыся прагаварыў Юрка.

“Можа ён яшчэ не ведае, што Шура ягонага Міколку пабіў”, – міжволі падумалася хлопцу. – Але ж потым абавязкова даведаецца!”

Калі яны падышлі да нерухомага Шуркі, той нават пабялеў і ўвесь задрыжаў. Але Юрка так і не зразумеў, ад чаго: ад страху ці ўсё ж ад сораму.

– Во, да чаго дадумаліся! Гэта ж так небяспечна! Туды трэба пад’ёмным кранам узбірацца, – пазіраючы на круты схіл, прагаварыў Міколкаў бацька.

Потым ён падхапіў Шурку на рукі і з дапамогай Юры, занёс яго ў трактар.

Назаўтра Міколка сядзеў у школе з сінякамі на твары, балела абдзёртае калена. А Шурка ўвесь перабінтаваны ляжаў у бальніцы. У яго быў пералом нагі і па ўсім целе сінякі і падцёкі.

Праз некалькі дзён Юрка наведаў Шуру ў бальніцы. Але той чамусьці нават не ўзрадваўся сябру, ляжаў і ўвесь час адводзіў убок вочы.

– Вось, бачыш, пацярпеў ты за свой учынак, – не стрымаўшыся, папікнуў Юрась аднакласніка. – Не трэба было Міколку чапаць.

– Не трэба было! – уздыхнуўшы, згадзіўся Шурка.

– Давай, паб’ём! Давай, паб’ём! – перадражніў яго сябар. – А ён нават бацьку не пажаліўся, сказаў, што з веласіпеда зваліўся! А мог бы і сказаць, і я б яго за гэта не асудзіў!

Шура надзьмуўшыся маўчаў. Ён вінаватымі вачыма пазіраў на Юру, а потым адварнуўся ад сябра і з галавой накрыўся коўдрай.

ДАПАМОГ

Бабуля Вольга прыехала да дачкі Ліды. Яна зайшла ў кватэру і паставіла ў вітальні два вялікія пакеты з прадуктамі. Затым распранулася, падхапіла адзін пакет і прайшла на кухню.

– Гэта вам, – выдыхнула яна, – вось зайшла ў “Еўраопт”. Там заўсёды танней, таму накупляла прадуктаў і вам і сабе.

– Ну, навошта, мама. Мы ж самі сабе можам купіць, – сумелася дачка.

– Нічога, гэта пачастунак унукам ад мяне, – шчыра ўсміхнулася бабуля.

– О, бабулечка, прывітанне! – забег на кухню ўнук Вадзім.

Ён хуценька расправіўся з пакетам: вылажыў на стол бананы, яблыкі, мандарыны і іншыя прадукты. Схапіў банан і знік у сваім пакоі.

– А Вадзік падрос, сапраўдны кавалер, – цешылася бабуля Вольга.

– Так, ужо ў дзвятым класе, трэба думаць, дзе далей працягнуць вучобу.

– Сам няхай думае, тады не будзе ні каго наракаць, – мудра адзначыла бабуля.

– Няхай думае, але трэба падказаць, накіраваць, – усміхнулася дачка.

Яны яшчэ доўга гутарылі, пілі гарбату.

– Мама, я хутка пайдуда сябра! – крыкнуў Вадзім.

“Пайду і я разам, – падумала бабуля, – можа ён мне пакет паднясе да аўтобуса на прыпынку. Ісці ж у адным напрамку”.

І баба Вольга пачала хуценька збірацца.

Разам з унукам яны аправіліся ў вітальні. Вадзім зірнуў на вялікі пакет і сказаў:

– Навошта ты, бабуля, тут прадукты купляла? Каля твайго ж дома таксама ёсць “Еўраопт”. Магла б і там усё купіць.

Ён хутка абуў чаравікі і знік за дзвярыма, а бабуля падхапіла цяжкі пакет і накіравалася ўслед за ўнукам.

МНЕ ЎСЁ МОЖНА!

– Уставай, сыночак, апранайся! – пачуў Артур ласкавыя маміны словы і атрымаў пацалунак ў цёплую шчочку.

Хлопчыку зусім не хацелася вылазіць з-пад цёплай коўдры, але ён успомніў, што сёння пятніца, а заўтра выхадны і можна будзе спаць і гуляць колькі захочацца. Артур павольна ўстаў з ложка.

Хутка яны з мамай стаялі на аўтобусным прыпынку. Падышоў аўтобус, і хлопчык рашуча ўскочыў у першыя дзверы. Ён, надзьмуўшыся праціскаўся скрозь натоўп пасажыраў і шукаў месца каб сесці.

Малады чалавек падхапіўся і ўступіў Артуру месца. Той плюхнуўся на сядзенне і пачаў махаць нагамі ад задавальнення.

Жанчына, якая сядзела насупраць адсунулася далей, каб хлопчык не зачапіў ботамі яе паліто. Але той яшчэ вышэй падкідваў ногі.

– Хачу сядзець каля акна! – раптам выгукнуў ён на ўвесь аўтобус.

– Ты ўжо вялікі і не павінен сябе так паводзіць, – заўважыла пасажырка, якая стаяла непасрэдна ўзад.

– Гэта ж дзіця! Як вы не разумееце! – абурылася мама Артура.

– Калі дзіця, дык усё дазволена? – умяшаўся ў размову мужчына.

– Хачу да акна! – настойваў на сваім хлопчык.

Бабуля, якая сядзела побач уступіла яму месца. Артур і мама нават “дзякуй” не сказалі. Цяпер хлопчык задаволена пазіраў праз акно і зацягнуў песню, якую яны з выхавацелькай развучвалі на ранішнік прысвечаны 8 Сакавіка. Мама пазірала на сына і ласкава ўсміхалася. Тады хлопчык яшчэ мацней заспяваў песню пра маму.

– Можна крышачку цішэй? – папрасіў пенсіянер.

– А што тут такога? Гэта ж дзіця! – коса зірнула на яго мама Артура.

– Ну і што?! – здзівілася маладая жанчына. – Калі дзіця дык усё можна?!

Павінны быць межы, ведаць што дазваляць дзіцяці, а што не. Трэба паважаць іншых людзей.

Мама зірнула на пасажырку злымі вачыма і схапіла Артура за руку.

– Хадзем, сыноч! Тут не любяць дзяцей! – выпаліла яна.

Хутка яны крочылі па алеі да дзіцячага садка. Неўзабаве хлопчык вырваўся і пабег да вялікай лужыны, якая засталася пасля расталага снегу. Ён з разбегу скокнуў у грязь і азірнуўся. Светлае маміна паліто імгненна пакрылася бруднымі чорнымі плямамі.

– Ты што сабе дазваляеш?! Так нельга рабіць! – абурана крыкнула жанчына.

– Я ж дзіця! І мне ўсё можна! – міргаў нявіннымі вочкамі хлопчык.

КНІГА З АЎТОГРАФАМ

Сябрукі Дзіма, Сярожка і Пеця вярталіся са школы. Хлопцы ехалі на тралейбусе. У Сярожкі сёння быў незвычайны ўрок па беларускаму чытанню. Настаўніца Марына Ігараўна запрасіла на ўрок дзіцячую пісьменніцу Алену Кветку, якая расказала шмат цікавага са свайго творчага жыцця, пачытала вершы, казкі і апавяданні. Сярожку так спадабалася сустрэча з пісьменніцай, што хлопчык набыў у яе кнігу “Хітры вожык”. Алена Кветка падпісала яе і паставіла свой аўтограф. Цяпер хлопчыку не цяпелася хутчэй пачытаць гэтую кнігу. Але ён саромеўся, таму што ў тралейбусе ніхто з дзяцей не чытаў. Усе ехалі ўткнуўшыся ў мабільныя тэлефоны: хто гуляў у гульні, хто гартаў сайт “Аднакласнікі”, а хто пісаў СМС-кі.

Сярожка азірнуўся. “А, можа ніхто не заўважыць, што я чытаю”, – падумаў ён, і дастаў кнігу.

Нібы вясёлка заззялі яркія каляровыя старонкі.

– Што гэта ў цябе? – адразу спытаў Дзіма.

– Кніга, я купіў яе. Да нас сёння на ўрок прыходзіла сапраўдная пісьменніца. Бачыш, яна напісала мне пажаданні і аўтограф паставіла.

– Класна, і я хачу такую, – сказаў Дзімка.

– Дык я дам табе пачытаць.

– Не, хачу кнігу з аўтографам і пажаданнямі.

– Яе можна купіць у кнігарні, – сказаў Сяргей, – а вось аўтограф – не ведаю...

– Падумаеш, кніга з аўтографам, – скрывіўся Пеця, – а я не люблю чытаць.

І ён зноў ўткнуўся ў мабільны тэлефон.

Назаўтра Сярожка спытаў у Марыны Ігараўны дзе можна адшукаць Алену Кветку.

– У нашым горадзе ёсць аддзяленне “Саюз пісьменнікаў Беларусі”. Туды можна патэлефанаваць і адшукаць пісьменніцу, – падказала настаўніца.

Сярожка раскажаў гэта Дзімку. Той купіў кнігу “Хітры вожык” і сустрэўся з Аленай Кветкай.

Хлопчык з захапленнем прачытаў кнігу і вельмі палюбіў беларускую мову. Цяпер ён браў у бібліятэцы кнігі не толькі Алены Кветкі, але і іншых беларускіх пісьменнікаў, з задавальненнем іх чытаў.

Прайшлі гады, Дзіма вырас, стаў настаўнікам беларускай мовы і літаратуры. На ўроках ён часта чытае вучням творы знакамітай беларускай пісьменніцы Алены Кветкі, ладзіць з ёй сустрэчы, расказвае, што праз свае творы пісьменніца прывіла яму любоў да роднай мовы, адкрыла цудоўны свет дзіцячай літаратуры. Настаўнік Дзімтрый Мікалаевіч вельмі даражыць той кнігай “Хітры вожык”, у якой сонечным, ясным вясновым днём з цеплынёй і любоўю на першай старонцы напісна: “Цудоўнаму хлопчыку Дзімку, жадаю заўсёды сябраваць з кнігай. Любіць, шанаваць, паважаць родную мову... Няхай ласкавае сонейка і бадзёры ветрык будуць спадарожнікамі твайго жыцця... *Алена Кветка.*”

СІРОЧЫЯ СЛЁЗЫ

У аснову гэтага апавядання пакладзена цяжкае сірочае дзяцінства маёй мамы, якая ў пяць гадоў засталася без маці, а ў сем – без бацькі.

– Гэта магіла тваёй мамы, – сказаў Пятро.

Марыйка глядзела на заросшы травой прыгорачак і плакала. Са слупочка з крыжам, з фотаздымку ў круглай аправе на яе паглядала маладая жанчына – яе мама. Сірочыя слёзы цяклі па шчаках дзяўчынкі, падганяючы адна адну. Марыйка не разумела, чаму так рана мама пакінула яе. Яна не ведала матчынай ласкі і клопату. Як скрозь сон, дзяўчынка памятае любы твар матулі. Калі яе не стала, Марыйцы было толькі пяць гадоў.

– Тата, ад чаго памерла мама? Ты ніколі мне аб гэтым не расказваў, – крыху супакоіўшыся, запытала дзяўчынка.

– Яна захварэла на грып. Моцна кашляла, была высокая тэмпература. Мама лячылася, як магла, але не ўшанавалася – грып даў ускладненне на сэрца.

– Чаму ты не адвёз маму ў бальніцу? – з папрокам дапытвалася дачка.

– Мама не хацела, думала, што гэта не так сур’ёзна. Сама лячылася, як магла, але з кожным днём ёй рабілася ўсе горш і горш. Мы ўжо не ведалі што рабіць, як яе ратаваць? Вясною, калі на дварэ пацяплела, мама прасіла мяне, і я выносіў яе на сонейка пагрэцца, падыхаць свежым паветрам. А ў бальніцу мама не хацела. Мабыць адчувала, што ўжо пакідае нас. Яна была зусім слабая.

– Трэба было самому адвесці маму ў бальніцу. Там яе вылечылі б дактары, – не згаджалася Марыйка.

– Можа і трэба было быць больш настойліваму, – уздыхнуў бацька.

– Мамачка, – шаптала плачучы сірата, – чаму ты сябе не даглядзела? Каб ты жыла і маё жыццё было б лягчэйшым.

Яны стаялі каля магілы, – бацька і дачка, аплакваючы страту самага роднага чалавека.

– Пойдзем, дочачка, – сумна сказаў бацька, – маму ўжо не вернеш.
Дзяўчынка паклала на магілу букецік палявых кветак і, апусціўшы галоўку, рушыла за бацькам.

Жыццё Марыйкі было цяжкім. Мачаха не любіла яе. Рана будзіла і прымушала рабіць розную работу, якую павінна была выконваць сама. Бацька спрабаваў заступіцца за дачку, але злая кабета толькі абуралася ўжо на іх абоіх. Паскардзіцца не было каму. Выліць сваю самоту дзяўчынка магла, паплакаўшы, дзе ў куточку. Не магла яна прабачыць свайму лёсу за тое, што так рана пазбавіў яе матулі, а разам з ёй і дзяцінства. Таму і на жыццё глядзела не па-дзіцячы, а па-даросламу.

У Марыйкі быў малодшы брацік Васілёк, але ён памёр у трохгадовым узросце ад туберкулёзу. Яна не зусім ясна, але памятае, як любіла браціка, як яны разам бегалі басанож па хаце. А потым памятае маленькую труну, у якой ляжаў нерухома хлопчык. Сястрычка не разумела, чаму ён не ўстае, чаму не хоча з ёй пагуляць? Не разумела, таму, што самой было толькі чатыры з паловай гадоўкі.

У сямігадовым узросце Марыйка засталася і без бацькі, які яе любіў і шкадаваў. Яна памятае яго добрую ўсмешку, шурпатыя, але ласкавыя рукі, якія часта яе абдымалі. Не стала і гэтай ласкі – бацькавай. Цяжкая хвароба забрала адзінага роднага чалавека на зямлі.

Марыйка перайшла жыць да цёткі Алены, мацярынай сястры. Мачаха не захацела гадаваць дзяўчынку. Ды і яна не мела ахвоты заставацца ў чужой жанчыны. Цётка Алена і дзядзька Іван мелі вялікі надзел зямлі, многа хатняй жывёлы. Яны нават нанімаўлі работнікаў, якія працавалі за грошы, а часам і за кусок хлеба. Быў у цёткі адзіны сын Міхась. Мамін сыноч-пестунок, малодшы за Марыйку на два гады. Любіў ён доўга спаць, смачна есці і нічога не рабіць. У шасцігадовым узросце Міхась не ўмеў нават сам апранацца. Марыйка ўставала рана, выканаўшы сваю работу, павінна была яго апрануць і за ручку прывесці да стала на сняданак.

Надышла вайна, дзядзьку Івана і многіх работнікаў забралі на вайну. Вялікая гаспадарка засталася на плячах цёткі, а значыць, і на кволых плячах Марыйкі. Жыццё стала яшчэ цяжэйшым. Дзяўчынка працавала нароўні з дарослымі – сеяла, жала, хаця ёй было толькі восем гадоў. Бывала выконвала напасільную працу. Цётка таксама шмат працавала, таму не шанавала і пляменніцу.

Аднойчы, напрацаваўшыся, Марыйка прыйшла апранаць Міхася, але той яшчэ спаў. Будзіць нельга было, пакуль сам не прачнецца. Дзяўчынец так хацелася есці, што амаль млела ад слабасці. А без Міхася за стол не сядзеш. Яна зайшла ў каморку. На стала стаяў збанок малака і ляжаў хлеб. Дзяўчынка адрэзала лустачку хлеба і, крадучыся, пачала яго есці, пакрысе запіваючы малаком. Увесь час прыглядвалася, ці не пазначылася адпітае малако ў збанку. У гэты момант у каморку забег босы Міхась.

– Ага! Малако п’еш без дазволу! – закрычаў ён. – Мяне не апранула! Я ўсе маме раскажу!

– Хадзем, Міхаська, я цябе апрану, – спалохана сказала Марыйка.

Але пестунок крычаў яшчэ мацней, напэўна, каб маці пачула.

– Што здарылася? – сур’ёзна спытала цётка Алена, якая прыбегла на крык.

– Яна мяне не апранула і малако піла без дазволу.

Цётка нічога не сказала, а толькі строга глянула на пляменніцу. Ад гэтага позірку ў дзяўчынку аж сэрца зайшлося. Не раз Марыйка плакала, забіўшыся ў куточак, ад несправядлівай крыўды.

Прабег час, скончылася вайна, і дзяўчынка пайшла ў школу. Яна старанна вучылася, а пасля заняткаў даглядала дзяцей старшыні калгаса, пакуль бацькі былі на працы. Зарабляла сабе на такое-сякое жыццё. Жонка старшыні калгаса, Зінаіда Пятроўна, была настаўніцай. Добрая і чулая жанчына не крыўдзіла Марыйку. Кожны дзень старалася смачна накарміць сірату, купляла ёй адзежу. А дзяўчынка, у сваю чаргу, была ёй удзячна. Яна пільна глядзела дзяцей і чыста прыбірала ў хаце. Хоць гэтага ёй не даручалі. Гаспадары палюбілі шчырую Марыйку.

Аднойчы яна не дапільнавала малодшага Грышку, той упаў з ложка і стукнуўся галавой аб падлогу. У гэты момант у хату зайшла Зінаіда Пятроўна. Яна ўбачыла спалоханую Марыйку, якая трымала Грышку на руках і пяшчотна супакойвала яго.

– Зінаіда Пятроўна, прабачце, я не дапільнавала. Грышка ўпаў і пабіў лоб, – са слязьмі на вачах сказала дзяўчына.

– Нічога, не хвалойся, галоўнае, каб сіняка не было, таму што Мікалай Сямёнавіч будзе незадаволены. І жанчына пачала прыкладваць да ілба дзіцяці розныя халодныя прымочки.

Марыйка расла добрай, чулай і зычлівай. Не забывала яна пра сваіх бацькоў і малодшага брата. Наведвала і даглядала іх магілы. Кожнаму несла букецік жывых кветак. Размаўляла з матуляй, як з жывой. Расказвала пра сваё нялёгкае жыццё, нібы хацела пачуць матчыну спагаду і параду. Але ў адказ было маўчанне. Боль сціскаў сірочае сэрца, а на зямлю падалі слёзы.

Кончылася дзяцінства, якога і не было. Нібы кветка расквітнела Марыйка. Здзіўляла сваёй прыгажосцю не толькі тутэйшых хлопцаў, але і далёкіх. Прышло юнацтва, таксама без мацярынскіх парад і падказак... І лёс рыхтаваў дзяўчыне новыя выпрабаванні.

КАЗКІ-МУДРЫНКІ

ВАДОЙ НЕ РАЗАЛЬЕШ

На лясной сонечнай палянцы ў зайчыка Скакайчыка быў любімы пянёк. Ён узбіраўся на яго і спяваў песенькі, танцаваў, скакаў. Уяўляў сябе артыстам.

Аднойчы прыбег ён на палянку і ўбачыў, што яго пянёк грызе бабраня Грызлік.

– Што ты робіш?! Ты ж мой пянёк змарнаваў! Дзе я цяпер буду весяліцца?! – крычаў Скакайчык.

– Не мяшай! Я зубы вастру! Мне мама параіла вострыць іх аб пянькі, таму што зубкі ў мяне яшчэ маладыя, могуць зламацца.

- Гэта мой пянёк! – усклікнуў зайчык. – Пашукай сабе другі!
- Што?! Дзе тут напісана, што гэта твой пянёк? Адчапіся, бо зараз і цябе пагрызу! – вышчарыў зубы Грызлік.
- Не палохай! Не баюся! Не палахлівы!
- Ха-ха-ха! Ры-ры-ры-ы-ы! Можа і мяне не баішся?! – пачуўся страшэнны рык самага злоснага ў лесе ваўка Рычарда. Яго так празвалі, таму што заўсёды рыкаў на ўвесь лес.

Бабраня і зайчаны ад страху ажно затрэсліся і, як па камандзе, пачалі драпаць. Воўк гнаўся за імі. Грызлік адставаў. Скакайчык бег хутчэй. Яму шкада было пакідаць бабраня, хаця і крыўдна было, што пагрыз яго пянёк. Зайчык пачаў адводзіць ваўка ад Грызліка: адб'яжыць, схаваецца за куст і крыкне ваўку. Той за ім пагоніцца. За гэты час бабраня ўцячэ далей. А зайчык потым яго даганяе.

– Куды ўцякаць? Куды? – пытаў Скакайчык.

– Да мяне, у мой домік! Ён пад абрывістым берагам ракі! Тут недалёка!

Воўк у балота не палезе!

– Я таксама не палезу ў балота! – выгукнуў зайчык.

– Я цябе на сваёй спіне пранясу. Мне не прывыкаць!

Хутка Скакайчык і Грызлік, ледзь дыхаючы, сядзелі ва ўтульнай хатцы. А воўк пабегаў, пабегаў каля балота, і падаўся ў лес.

– Уцяклі! У мяне ажно душа ў лапкі правалілася ад страху, – прызналася бабраня.

– Я таксама напалохаўся, але мне прывычна. Я заўсёды ад ваўкоў уцякаю.

Таму і бегаю хутка, – махнуў лапкай зайчык.

– Дзякуй табе, што дапамог мне ўцячы. Прабач, што пагрыз твой пянёк. Я ж не ведаў, што гэта твая танцпляцоўка, – усміхнуўся Грызлік, – Не перажывай, знойдем мы табе прыгожы пянёк!

Нічога не сказаў Скакайчык, толькі коса зірнуў на бабраня.

З таго часу звяркі часта сустракаліся. На сонечнай палянцы, сярод духмяных лясных кветак і зёлак знайшлі яны прыгожы бярозавы пянёк. Зайчык на ім праводзіў канцэрты – выступаў, весяліў сваімі песенькамі і танцамі не толькі Грызліка, але і многіх іншых жыхароў лесу.

Не раз прыходзілася Грызліку і Скакайчыку выручаць адзін аднаго. Лясное жыццё трывожнае. Але хітрасцю і сілай выбіраліся яны з лапаў ворагаў-драпежнікаў. Пасля такіх прыгод звяркі моцна пасябравалі. Цяпер іх, як кажуць, і вадой не разальеш.

ЯК ВАДОЙ ЗМЫЛА

Вясновым сонечным днём, калі ў лесе стаіць цудоўны спеў птушак, водар квітнеючых пралесак і маладых лісцікаў, зайчык Скакайчык арганізаваў канцэрт. На паляне сабралася многа звяркоў: вавёркі, барсукі, лісы, яноты, зайцы і шматлікія пеўчыя птушкі, якія пыляцелі на Радзіму.

З вялікім букетам квітнеючай зайцавай капусты сядзеў Грызлік. Зразумела, для каго ён прыгатаваў гэты букет. Але самае галоўнае, што сярод глядачоў знаходзіўся паважаны і знакаміты на ўвесь лес мядзведзь – Мудры Патап Касалапыч. Яго не толькі паважалі, але і баяліся, бо мядзведзь быў самы дужы, адважны і мудры. Ён мог рашыць любую праблему: падказаць, рассудзіць, абараніць. Да яго звярталіся са скаргамі і за парадамі ўсе лясныя жыхары.

Яшчэ жыла ў лесе Сава Свельеўна. Таксама мудрая, але яна днём заўсёды спала. Таму ўсе звярыныя праблемы прыходзілася рашаць мядзведзю. Быў у яго вялікі, прыгожы і багаты дом. Над моцнымі дубовымі дзвярамі вісела шыльда “МУДРЫ ПАТАП КАСАЛАПЫЧ”.

Мядзведзь сядзеў каля куста маліны і разам з усімі чакаў калі пачнецца канцэрт. І вось на пянёк-танцпляцоўку, якая была ўпрыгожана кветкамі, паветранымі шарыкамі і высокім рознакаляровым купалам-парасонам, выйшаў зайчык Скакайчык, апрануты ў чорны фрак з белым гальштукам-матыльком. Ён аб’явіў, што канцэрт пачынаецца і праспяваў некалькі песень. Паказалі сваё непаўторнае, цудоўнае, музычнае майстэрства салаўі, шпакі, івалгі... І, нават, дзікі голуб споўніў некалькі арыў. Вавёркі выканалі акрабатычныя нумары.

Канцэрт быў у самым разгары, калі на паляну выскачыў воўк Рычард. Ён шырока расставіў свае лапы і рыкнуў на весь лес:

– Ры-ры-ры-ы-ы! Колькі вас тут многа! Каго першага з’есці?!

Усе звярыкі кінуліся наўцёкі. Пахаваліся хто куды. Толькі Патап Касалапыч павольна ўстаў з-за куста маліны і грымучым голасам крыкнуў:

– Як ты асмеліўся прыйсці сюды?! Перашкодзіць нам весяліцца! Сапсаваць настрой! Шкоднік! Дык зараз я цябе!..

І ён адважна пачаў наступаць на ваўка. Рычарда, як вадой змыла. Спалохана азіраючыся, што ёсць моцы, ён уцякаў у лес. Толькі хвост мільгаў сярод кустоў.

Усе звярыкі выбраліся са сваіх схованак і пачалі апладзіраваць мядзведзю, быццам гэта быў самы лепшы нумар канцэрта. А потым вярнуліся на свае месцы. На сцэну выйшлі зайчык Скакайчык і бабёр Грызлік. Яны станчылі сяброўскі танец. Яноты выканалі музычны нумар на балалайках. Пад гітару вясёлыя вавёркі спявалі песню. Канцэрт працягваўся.

ЯК АСІНАВЫ ЛІСТ

Лета было ў разгары. Зайчык Скакайчык і бабёр Грызлік падраслі. Яны кожны дзень сустракаліся, гулялі, шукалі новых прыгод.

Аднойчы бавіліся сябрукі на ўскрайку лесу. Бесклапотна бегалі па лесе. Вясёлая вавёрка пачаставала іх свежымі карэньчыкамі, калючы стары вожык папярэдзіў, каб асцерагаліся ворагаў-драпежнікаў.

– Дый, праўда, ты не баішся, што мы можам на ваўка нарвацца? – вытрашчыўся бабёр.

– Баюся, асабліва, Рычарда. Ад аднаго яго рыкання я дрыжу, як асінавы ліст, – адказаў заяц.

– Не разумею, як гэта, як асінавы ліст? – спытаў Грызлік.

– Пападзеш у лапы ваўка, будзеш разумець, – усміхнуўся Скакайчык.

– Дык вось чаго ты мне жадаеш! – падскочыў бабёр. – А яшчэ сябар называецца!

– Дык я ж пажартаваў! – супакоіў яго заяц.

Доўга бегалі звярыкі па лесе. Ужо пачынала цямнець, і сябрукі вырашылі вяртацца дамоў.

Грызлік развітаўся са Скакайчыкам і накіраваўся на сцяжынку, якая вяла да яго хаткі. У гэты момант трапіў Рычарду ў лапы. Хітры воўк сачыў за сябрукамі і чакаў

калі яны развітаюцца. Грызлік моцна спалохаўся, ажно сэрца правалілася. Ён вырываўся, кусаўся і драпаўся.

– Ай-я-я-яй! Дапамажыце!!! Выратуйце. Мяне воўк злавіў! Дапамажыце! – клікаў ён на дапамогу.

Пачуў гэта зайчык Скакайчык. Але як жа ён адзін дапаможа? Кемлівы звярок вырашыў моўчкі бегчы следам за ваўком і разведцаць, дзе ён жыве.

“У каго ж прасіць дапамогі? – думаў па дарозе Скакайчык, – можа ў Савы Савельеўны? Але не, яна яшчэ спіць. Трэба бегчы да Патапа Касалапыча. Ён адважны і дужы, справіцца з ваўком адным махам”.

Зайчык высачыў дзе жыве воўк Рычард і што ёсць моцы кінуўся па мядзведзя.

– Патап Касалапыч, прабач што турбую, але вельмі патрэбна твая дапамога! – крыкнуў Скакайчык з парога, – майго сябрука Грызліка злавіў воўк Рычард і хоча з’есці!

– О! Зноў гэты Рычард! Колькі ён можа нам шкодзіць?! Я ўжо збіраўся адпачываць! А тут трэба выратаўваць бобра! Ну, пачакай, Рычард! – усклікнуў Патап Касалапыч.

Зайчык Скакайчык з мядзведзем спяшаліся на дапамогу Грызліку.

– Хутчэй, хутчэй! – з нецяргпеннем паўтараў заяц, – каб паспець, бо з’есць яго Рычард!

Воўк прыцягнуў Грызліка ў логава. Да яго падступілі ваўчаняты. Бабёр весь калаціўся ад страху, дрыжаў, як асінавы лісцік. Ён заплюшчыў вочкі, каб не бачыць выскаляных ваўчанят, забіўся ў куточак і амаль не дыхаў.

– Хутка будзем вячэраць! – сказаў Рычард, – я толькі крыху адпачну.

– Не прыйдзецца табе вячэраць і адпачываць! – пачуўся моцны, грымучы голас мядзведзя, – аддай бобра па-добраму! А не, дык усю тваю нару зруйнаю, ваўчанят са свету зжыву!

І Патап Касалапыч стукнуў па нары так, што пясок пасыпаўся.

Спаслохаўся Рычард і адпусціў бобра.

Змучаны, перапалоханы Грызлік ледзьве выпаўз з нары. Да яго падскочыў зайчык.

– Не перажывай, цяпер будзеш жыць доўга. Падзякуй Патапу Касалапычу, што выратаваў цябе, – сказаў ён.

– Вялікі дзякуй, Патап Касалапыч! З’еў бы мяне воўк, каб не перашкодзілі! А ты, Скакайчык, сапраўдны сябрук! – дрыжачым голасам прамовіў Грызлік.

Мядзведзь, заяц і бабёр вярталіся дамоў.

– Ну што зразумеў цяпер, што такое дрыжаць, як асінавы ліст? – спытаў заяц.

– Не толькі зразумеў, але і адчуў, – адказаў Грызлік, – і навошта ты казаў пра гэты ліст? Можа нічога не было б!

